

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till Kulturnämnden

Datum:
2025-12-18

Diarienummer:
KTN-2025-00308

Handläggare:
Anna Röst

Samrådsyttrande över detaljplan för Vaksala-Skälby 1:7 med flera

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

1. **att** till plan- och byggnadsnämnden avge upprättat samrådsyttrande avseende detaljplan för Vaksala-Skälby 1:7 med flera

Ärendet

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för Vaksala – Skälby 1:7 med flera i samrådsskede 14 november – 26 december 2025. Förlängd svarstid har beviljats till den 13 februari 2026.

Detaljplanen syftar till att möjliggöra utveckling av ett befintligt verksamhetsområde i Vaksala-Skälby.

Beredning

Ärendet har beretts av avdelning Uppsala konst och kulturarv inom kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen.

Föredragning

Planområdet är beläget i Vaksala-Skälby, cirka fem kilometer nordost om centrala Uppsala, och omfattar cirka 8,5 hektar mark i ett öppet odlingslandskap. I dag används området för befintliga verksamheter som hyr delar av marken, och området är bebyggt i huvudsak med byggbodar och tält i olika storlekar. En byggnad från 1984 finns i områdets norra del, invid en höjd med ett skogsparti.

I tjänsteskrivelsen sammanfattas detaljplanens huvuddrag. Handlingarna plankarta och planbeskrivning är bilagda tjänsteskrivelsen. För mer information om detaljplanen

hänvisas till denna webbsida: <https://uppsala.se/bygga-och-bo/samhallsbyggnad-och-planering/detaljplaner-program-och-omradesbestammelser/hitta-detaljplaner-och-omradesbestammelser/2023/vaksala-skälby-17/#samrad>

Detaljplanen

Detaljplanen syftar till att möjliggöra ett verksamhetsområde om cirka 21 000 kvadratmeter byggnadsarea. Bebyggelsen ska innehålla kontor, industri, upplag och besöksanläggningar placerade kring en central gårdsplan, ett "tun". Byggnadshöjden regleras till mellan 6 och 11 meter. Byggnaderna ska ramas in av en angöringsväg i en slinga kring byggnaderna. Inom verksamhetsområdet tillåts både permanenta byggnader och tidsbegränsade enklare byggnadskonstruktioner som tält och liknande.

Kulturarv inom och kring planområdet

Planområdet ligger inom riksintresseområde för kulturmiljövården Vaksalabygden (C36). Riksintressets motivering är att området innehåller A) omfattande fornlämningsmiljöer från bronsålder och äldre järnålder med kontinuitet in i yngre järnålder som visar på kolonisation i spåren av landhöjningen och B) ett sockencentrum med kyrkomiljö som speglar olika epoker och funktioner knutna till Vaksala sockencentrum. Uttrycken för riksintresset utgörs av fornlämningsområden, den medeltida kyrkan med sockencentrum samt flera herrgårdsmiljöer och ytterligare byggnader.

Vidare ingår planområdet i det kommunalt utpekade kulturmiljöområdet kring Vaksala kyrka (U28). I anslutning till planområdet ligger kärnområden för U28 som är rikt på fornlämningar.

Kulturarv i planförslaget

Inom ramen för planarbetet har en kulturmiljöutredning tagits fram (Vardag Arkitekter, 2025). Här framhålls en rad karaktärsdrag i kulturlandskapets kringliggande bebyggelse. Sådana karaktärsdrag har omsatts i förslag till riktlinjer och utformningsbestämmelser för den tillkommande bebyggelsen.

Riktlinjerna i planbeskrivningen anger att byggnaderna ska placeras i kluster, där friliggande byggnader placeras vinkelrätt i förhållande till varandra. Byggnadernas proportioner i plan (bredd-längd) rekommenderas att hålla ett förhållande mellan 1:2 och 1:3. Vidare finns rekommendationer kring gestaltning som anknyter till den kringliggande bebyggelsen.

Utformningsbestämmelserna i plankartan fokuserar på taktäckningens och fasadernas material och kulörer. Taken ska huvudsakligen vara plåt eller tegel, och röda eller svarta. Fasader ska huvudsakligen vara i trä, tegel eller puts, i rött eller svart.

Offentlig konst

Vaksala-Skälby verksamhetsområdes vision innehåller en ambition om kultur i anslutning till platsen Tunet. Det finns potential för byggaktören att satsa på att utveckla offentlig konst inom detaljplaneförslaget för att skapa mötesplatser och hög kvalitet i den gestaltningsmässiga utformningen. Här kan Uppsala kommun och kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen bidra med kunskap kring arbete med offentlig konst.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningens bedömning

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen bedömer att planförslaget i huvudsak präglas av en ambition att anpassa ny bebyggelse till det kringliggande kulturlandskapet och därmed kulturarvet. Flera av de riktlinjer som presenteras bidrar till att skapa ett område med god anpassning. Det är också positivt att det finns en ambition att skapa en samlingsplats på Tunet.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen ställer sig dock frågande till att kulturmiljöutredningen är utförd av firman Vardag Arkitekter. Det framgår inte vem som skrivit utredningen eller vilken kulturmiljökompetens som deltagit eller granskat handlingen, vare sig hos beställaren eller leverantören. Vardag Arkitekter tycks (enligt företagets webbplats) inte ha någon anställd bebyggelseantikvarie.

Den metod som beskrivs i kulturmiljöutredningen följer inte gängse metodik som utarbetats av Riksantikvarieämbetet (*Plattform för kulturhistorisk värdering och urval*).

Utredningen fokuserar på karaktärsdrag i det kringliggande landskapet, snarare än att ställa den grundläggande frågan huruvida bebyggelse är lämplig, och huruvida ny bebyggelse kan påverka riksintresset för kulturmiljövården, de utpekade kommunala kulturmiljövårderna och kulturlandskapets avläsbara berättelse.

Det är anmärkningsvärt att samma firma också producerat planarbetets arkitekturbilagor. Perspektiven i de två handlingarna är sammanblandade och kulturmiljöutredningen bygger sin argumentation på det arkitektoniska förslaget. Risken finns att firman har ett egenintresse i att kulturmiljöutredningen tillstyrker det arkitektoniska förslaget.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen vill även lyfta fram följande aspekter av planförslaget som har bäring på kulturarvet i och kring planområdet:

- Utformningsbestämmelserna f1-f4 är öppna för tolkning och avsteg. Bestämmelserna har tillägget ”Inslag av andra material (eller kulörer) som knyter till kulörer, material och detaljering i omgivande kulturlandskap är tillåtna”.
- Det kan ifrågasättas huruvida svart kulör är lämplig som fasadfärg. Viss modern kringliggande bebyggelse har svart fasadfärg, men den är på dessa platser homogen svart (och tydligt sentida). För att ge intrycket av i huvudsak lantlig bebyggelse från de vyer och avstånd där allmänheten passerar vore en enhetlig röd fasadfärg med vissa vita inslag lämplig. Tak kan med fördel vara svarta eller röda, som utformningsbestämmelsen anger.
- Området där planområdet är beläget utgör riksintresse för kulturmiljövården med motiveringen att det är mycket fornlämningstätt. Det är alltså sannolikt att området planområdet omfattar flera fornlämningar än vad som för närvarande är känt (även på den tidigare jordbruksmarken), och att arkeologiska utredningar därför behövs. I illustrationen på s. 31 i kulturmiljöutredningen anges ”50 m skyddsavstånd till fornlämningar”. Länsstyrelsen har myndighetsansvar avseende Kulturmiljölagen och har rådighet över vilka arkeologiska utredningar som krävs och vilket skyddsområde som hör till varje fornlämning. Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen vill uppmana till en skyndsam dialog med Länsstyrelsen kring dessa frågor.

Sammanfattningsvis vill Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen framföra att det ur kulturarvsperspektiv inte finns hinder för att möjliggöra ett nytt, väl anpassat verksamhetsområde i planområdet. Ambitionerna i planförslaget att anpassa bebyggelsen till kulturlandskapet är god, och når långt.

Dock är det angeläget att, inte minst i ett riksintresseområde, tillse att en professionell kulturmiljöutredning med tydlig erfarenhetsbaserad värdering av planområdet kommer till stånd. Bristen på kunskap om fornlämningar och dess skydd är tydlig i planförslaget. Länsstyrelsen behöver konsulteras angående behov av arkeologiska utredningar och skyddsavstånd till kända fornlämningar. Plankartans utformningsbestämmelser bör preciseras och omvärderas vad gäller svart fasadkulör.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i ärendet.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 18 december 2025.
- Bilaga 1, Förslag till samrådsyttrande över detaljplan för Vaksala-Skälby 1:7 med flera
- Bilaga 2, Plankarta
- Bilaga 3, Planbeskrivning

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen

Sten Bernhardsson
Förvaltningsdirektör

Kulturnämnden
YttrandePlan- och byggnadsnämnden
Ert diarienummer: PBN-2023-000284

Samrådsyttrande över detaljplan för Vaksala-Skälby 1:7 med flera

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för Vaksala – Skälby 1:7 med flera i samrådsskede 14 november – 26 december 2025. Förlängd svarstid har beviljats till den 13 februari 2026.

Detaljplaneförslaget möjliggör att ett verksamhetsområde om cirka 21 000 kvadratmeter byggnadsarea uppförs inom ett riksintresseområde för kulturmiljövården (Vaksalabygden C36), och inom ett kommunalt utpekad kulturmiljöområde nära Vaksala kyrka. Det är således av stor vikt att planförslaget nogsamt anpassas till kulturarvet i området.

Kulturnämnden bedömer att planförslaget i huvudsak präglas av en ambition att den nya bebyggelsen anpassas till det kringliggande kulturlandskapet och därmed kulturarvet. Flera av de riktlinjer kring byggnadernas placering och gestaltning som presenteras bidrar till att skapa ett område med god anpassning. Det är också positivt att det finns en ambition att skapa en samlingsplats på Tunet.

Dock ställer sig Kulturnämnden principiellt och metodologiskt frågande till den kulturmiljöutredning (utförd av Vardag Arkitekter) som bilagts planförslaget. Det framgår inte vem som skrivit utredningen eller vilken kulturmiljökompetens som deltagit eller granskat handlingen. Den metod som beskrivs i kulturmiljöutredningen följer inte gängse metodik som utarbetats av Riksantikvarieämbetet (*Plattform för kulturhistorisk värdering och urval*).

Utredningen fokuserar på karaktärsdrag i det kringliggande landskapet, snarare än att ställa den grundläggande frågan huruvida bebyggelse är lämplig, och huruvida ny bebyggelse kan påverka riksintresset för kulturmiljövården, de utpekade kommunala kulturmiljövårderna och kulturlandskapets avläsbara berättelse.

Det är anmärkningsvärt att samma firma som gjort kulturmiljöutredningen också producerat planarbetets arkitekturbilaga. Perspektiven i de två handlingarna är sammanblandade och kulturmiljöutredningen bygger sin argumentation på det arkitektoniska förslaget. Risker finns att firman har ett egenintresse i att

kulturmiljöutredningen tillstyrker det arkitektoniska förslaget.

Kulturnämnden vill även lyfta fram följande aspekter av planförslaget som har bäring på kulturarvet i och kring planområdet:

- Utformningsbestämmelserna f1-f4 är öppna för tolkning och avsteg. Bestämmelserna har tillägget ”Inslag av andra material (eller kulörer) som knyter till kulörer, material och detaljering i omgivande kulturlandskap är tillåtna”.
- Det kan ifrågasättas huruvida svart kulör är lämplig som fasadfärg. Viss modern kringliggande bebyggelse har svart fasadfärg, men den är på dessa platser homogent svart (och tydligt sentida). För att ge intrycket av i huvudsak lantlig bebyggelse från de vyer och avstånd där allmänheten passerar vore en enhetlig röd fasadfärg med vissa vita inslag lämplig. Tak kan med fördel vara svarta eller röda, som utformningsbestämmelsen anger.
- Området där planområdet är beläget utgör riksintresse för kulturmiljövården med motiveringen att det är mycket fornlämningstätt. Det är alltså sannolikt att området planområdet omfattar flera fornlämningar än vad som för närvarande är känt (även på den tidigare jordbruksmarken), och att arkeologiska utredningar därför behövs. I illustrationen på s. 31 i kulturmiljöutredningen anges ”50 m skyddsavstånd till fornlämningar”. Länsstyrelsen har myndighetsansvar avseende Kulturmiljölagen och har rådighet över vilka arkeologiska utredningar som krävs och vilket skyddsområde som hör till varje fornlämning. Kulturnämnden vill uppmana till en skyndsam dialog med Länsstyrelsen kring dessa frågor.

Sammanfattningsvis vill Kulturnämnden framföra att det ur kulturarvsperspektiv sannolikt inte finns hinder för att möjliggöra ett nytt, väl anpassat verksamhetsområde i planområdet. Ambitionerna i planförslaget att anpassa bebyggelsen till kulturlandskapet är god, och når långt.

Dock är det angeläget att, inte minst i ett riksintresseområde, tillse att en professionell kulturmiljöutredning med tydlig erfarenhetsbaserad värdering av planområdet kommer till stånd. Länsstyrelsen behöver konsulteras angående behov av arkeologiska utredningar och skyddsavstånd till kända fornlämningar. Plankartans utformningsbestämmelser bör preciseras och omvärderas vad gäller svart fasadkulör.

Vaksala-Skälby verksamhetsområdes vision innehåller en ambition om kultur i anslutning till platsen Tunet. Det finns potential för byggaktören att satsa på att utveckla offentlig konst inom detaljplaneförslaget för att skapa mötesplatser och hög kvalitet i den gestaltningsmässiga utformningen. Här kan Uppsala kommun och kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen bidra med kunskap kring arbete med offentlig konst.

Kulturnämnden

Linda Eskilsson
Ordförande

Anna Eriksson
Nämndsekreterare